ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

An Analytical Study of Three Sucaritas in Theravada

วงศ์ฐาน์ยศ ช่วยแก้ว, พระมหาวิชาญ กนฺตสีโล, โสภณ ขำทัพ, สุจิตรา ทิพย์บุรี

Wongthayod Chouikaew, Phramahavichan Kantaseelo

Sophon Khumtrup, Sujittra Tipburi

พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตศรีธรรมาโศกราช

Buddhism for Development, Mahamakut Buddhist University, Sridhammasokha Collage

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) แนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ 2) หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท และ 3) วิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิจัยเชิงเอกสาร เน้นข้อมูลเอกสารปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ตำรา ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งรวบรวมข้อมูลช่วงเดือนพฤษภาคม ๒๕๖๕ - เดือนเมษายน ๒๕๖๖ ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา และสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

1) หลักสุจริตพัฒนามาจากระบบการควบคุมสังคม โดยการนำหลักศาสนาความเชื่อและความศรัทธามาเกี่ยวข้องจนเป็นบทกฎหมายยุติธรรม ซึ่งมิได้กำหนดข้อเท็จจริงอันเป็นองค์ประกอบ หรือผลทางกฎหมายไว้อย่างแน่ชัด หลักสุจริตมีลักษณะสำคัญคือ เป็นบทยุติธรรม เป็นบทบังคับ เป็นบทที่มีเนื้อความไม่แจ้งชัด เป็นบทหลักกฎหมายทั่วไป และเป็นบทครอบจักรวาล แต่เมื่อว่าด้วยคุณลักษณะร่วมที่ครอบคลุมหมดทุกศาสนาแล้ว จะว่าด้วยคำสั่งสอนทางศีลธรรมและจริยธรรมอันเป็นไปเพื่อประโยชน์ชาตินี้และชาติหน้า และคงเป็นทุกอย่างของศาสนิกในศาสนานั้นๆ

2) หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความประพฤติดี, ประพฤติชอบ, ประพฤติถูกต้องตามคลองธรรม มี 3 อย่าง คือ (1) กายสุจริต 3 เป็นการประพฤติชอบด้วยกาย โดยงดเว้นการเบียดเบียน ทำร้ายและฆ่าสัตว์, งดเว้นการแย่งชิงและคดโกงสิ่งของที่เจ้าของมิให้, งดเว้นการประพฤติผิดใน

กามคุณจนขาดความสำรวมระวัง (2) วจีสุจริต 4 เป็นการประพฤติชอบด้วยวาจา โดยงดเว้นการพูดเท็จ, การพูดส่อเสียด, การพูดหยาบคาย, การพูดเพ้อเจ้อ และ (3) มโนสุจริต 3 เป็นการประพฤติชอบด้วยใจ โดยงดเว้นการเพ่งเอาทรัพย์ผู้อื่น, การผูกพยาบาทจองเวร, การมีความคิดในทางที่ไม่ถูกต้อง ดังนั้นสุจริต 3 จึงเป็นทางแห่งความดี เป็นทางสู่ความเจริญหรือสุคติภูมิ

3) หลักสุจริต 3 เป็นแนวทางดำเนินชีวิตที่ดี จัดเป็นอาคาริยวินัยของผู้ครองเรือน ทั้ง 10 ข้อ ซึ่ง 7 ข้อแรกนั้นเป็นศีล และ 3 ข้อหลังอยู่ในหมวดสมาธิและปัญญา จัดว่าครบองค์ของไตรสิกขาและ อริยมรรค โดยสุจริตทั้ง 10 ข้อนี้แบ่งเป็นทางกายสุจริต 3 จัดเป็นสัมมากัมมันตะ, วจีสุจริต 4 จัดเป็นสัมมาวาจา, และมโนสุจริต 3 จัดเป็นสัมมาทิฏฐิ

คำสำคัญ สุจริต 3 , พุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

The objectives of thesis were as follows: 1) to study the concepts and theories of Three Sucaritas 2) to study the principle of Three Sucaritas in Theravada Buddhist and 3) to analyze Three Sucaritas in Theravada Buddhist. The thesis was the documentary qualitative research work. The sample groups were the Tipitaka, the commentary, the textbook, the theory and related researches. All the data collected during between June 2022 – April 2023, were then analyzed by content analysis and analytic inductions.

The results of reseach were found that:

1) The principle of honesty is developed from a system of social control. By bringing religious principles, beliefs and faith involved until it becomes a law of justice. Which does not determine the facts which are the elements or legal con- sequences. The principle of honesty is important. Such as the chapter of justice, the rule, the chapter that is unclear, the general law, and the universal chapter. And when it comes to the common characteristics that cover all religions. Whether it is about moral and ethical teachings for the benefit of this life and the next life. And probably everything of the religious in that religion.

2) Three Sucaritas in Theravada Buddhism mean good conduct, right conduct, and righteous conduct. There are 3 things: (1) physical integrity 3 is righteous behavior by refraining

from encroaching hurting and killing animals, abstain from poaching cheating and stealing things that the owner does not allow. Refrain from misconduct in your sexual desires to the point of lack of composure. (2) Honest speech 4 is the right speech by refraining from lying, slandering, harsh speech, idle chatter. And (3) Sucaritas are the right conduct with the heart by refraining from concentrating on other people's property, vindictiveness, having thoughts in the wrong way. Therefore, Honestly 3 is the way of goodness that leads to prosperity.

3) Three Sucaritas are the way of living a good life. It is classified as the 10 virtues of the lord's discipline, of which the first 7 verses are precepts and the last 3 verses are in the category of concentration and wisdom. These 10 truths are categorized as being honestly, physically 3 as right action, right speech 4 as right speech, and honest mind 3 as right view.

Keywords: Three Sucaritas , Theravada Buddhist

1. บทนำ

ความเป็นมาจากสถานการณ์โลกในอดีตสู่ปัจจุบันถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่ผ่านกระบวนการวิวัฒนาการมาอย่างยาวนานและสมบูรณ์แบบ เพราะมีร่างกายที่มีอวัยวะที่เหมาะแก่การดำเนินชีวิต เช่นมีตา หู จมูก ลิ้น กายที่เหมาะแก่การรับรู้ มีแขนขาที่เหมาะแก่การยืน เดิน นั่ง นอน มีนิ้วมือที่เหมาะแก่การหยิบจับสิ่งของ แต่มนุษย์ก็ยังคงเป็นสัตว์โลกประเภทหนึ่ง แม้ว่าจะผ่านการพัฒนาทางด้านร่างกายมาแล้วก็ตาม แต่ยังคงเป็นสัตว์ เพราะยังข้องติดอยู่ในโลก ดังมีปรากฏในพระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบทโลกวรรค อภยราชกุมารวัตถุ ได้แสดงเกี่ยวกับบุคคลผู้ข้องอยู่ในโลกนี้ว่า “....ท่านทั้งหลายจงมาดูโลกนี้ ที่วิจิตรดุจราชรถที่พวกคนเขลาหมกมุ่นอยู่ แต่พวกผู้รู้หาข้องอยู่ไม่....”[2] และมนุษย์ไม่ได้อยู่เพียงผู้เดียวในโลก มนุษย์มีการติดต่อสื่อสารเพื่อให้ผู้อื่นได้รับรู้ หรือตอบสนองความต้องการของตัวเอง การสื่อสารด้วยวิธีการแสดงออกทางท่าทางหรือคำพูดนี้เรียกว่า“พฤติกรรม” ซึ่งวิธีการทางพฤติกรรมจะมีประโยชน์ทั้งแก่ตนเองและผู้อื่นได้นั้น จิตใจจะต้องได้รับการพัฒนาก่อน เมื่อจิตใจได้มีการพัฒนาแล้ว พฤติกรรมย่อมจะสร้างสรรค์ไปในทางที่ดี สามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเองและส่วนรวมได้เป็นอย่างดียิ่ง

[2] ขุ.ธ. (ไทย) 25/171/86.

ปัญหาของมนุษย์ไม่ได้มีแต่ปัญหาที่เกิดกับผู้ที่ไม่พัฒนาจิตใจ เพราะเมื่อไม่พัฒนาจิตใจแล้ว พฤติกรรมการแสดงออกทางกายและวาจาจึงแตกต่างกันไปตามอำนาจของกิเลส[3]นั่นเอง ปัญหาในการพัฒนาชีวิตของมนุษย์ในสังคมปัจจุบันยังคงเป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากบางบุคคลยังเข้าไม่ถึงการพัฒนาทางด้านกาย วาจา และจิตใจ ทั้งที่รัฐบาลเป็นตัวขับเคลื่อนการพัฒนาทุนมนุษย์ซึ่งเป็นรากฐานในการสร้างความมั่นคง และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในการพัฒนามนุษย์ของประเทศ ซึ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม ดังเช่น การเสพยาเสพติด การฉกชิง การฉ้อโกง การพนัน การข่มขืน การทำแท้ง การทอดทิ้งทารกหรือคนชรา และการหย่าร้าง เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มาจากการละเมิดศีล หรือละเมิดสุจริต หรือละเมิดกุศลกรรมบถ อันมีสาเหตุเกิดจากการล่วงละเมิดทางกาย ทางวาจาและทางใจ โดยแหล่งสำคัญมาจากใจเป็นสาเหตุหลัก ร่วมกับเจตนาที่ก่อให้เกิดการกระทำทั้งทางกายและทางวาจา อันก่อเกิดมาจากความพยาบาทที่คิดจะทำร้ายเบียดเบียนผู้อื่นบ้าง ความเพ่งเล็งอยากได้ของผู้อื่นบ้าง ความอยากให้ผู้อื่นถึงแก่พินาศบ้าง ล้วนมีสาเหตุมาจากความหลงผิดที่เรียกว่า มิจฉาทิฏฐิ ซึ่งเป็นตัวการสำคัญที่ทำให้เห็นผิดในจิตใจ และเป็นผลร้ายแสดงออกมาทางกายและวาจา ในทางพระพุทธศาสนา เรียกว่า ทุจริต หรือ อกุศลกรรมบถ คือ ทางแห่งความชั่วนั้นมี 10 ประการ แบ่งออกเป็น ทางกายกรรม 3 ทางวจีกรรม 4 ทางมโนกรรม 3[4]

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่บังเกิดขึ้นเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ในโลกนี้ ให้หลุดพ้นจากความทุกข์[5] เพราะมนุษย์ต้องอยู่กันเป็นกลุ่มในสังคม ที่ทุกคนยอมรับว่าเป็นสังคม มีความเจริญรุ่งเรืองเพียบพร้อมไปด้วยอุปกรณ์อำนวยความสะดวกสบายในการดำรงชีพ แต่ขณะเดียวกันก็เกิดความไม่สงบ ขาดความมั่นคงทางด้านกาย วาจา และจิตใจ การขาดหลักที่พึ่งทางจิตใจนี้ทำให้มีปัญหาต่อการดำรงชีวิตของตนเอง และส่วนรวมเป็นอย่างมาก ซึ่งจะส่งให้เกิดผลมีขึ้นในปัจจุบันและในอนาคตเป็นอย่างยิ่ง หลักสุจริต 3 เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มุ่งสอนให้มนุษย์มีหลักที่พึ่งทางใจ และมีแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่จะทำให้เกิดมงคลแก่ชีวิต อันเป็นหลักให้มนุษย์สามารถอยู่รวมกันได้เป็นอย่างดีในสังคม ด้วยความสงบสุขและยังความเจริญก้าวหน้า เป็นหลักการนำทางในการดำเนินชีวิตที่ดี และหากปฏิบัติตามอย่างจริงจังแล้วจะเป็นประโยชน์แก่ชีวิตอย่างมาก ซึ่งหลักสุจริตมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ

1) กายสุจริต 3 การประพฤติชอบด้วยกาย

---

[3] พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), *คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด, 2547), หน้า 164-165.

[4] ม.ม. (ไทย) 12/445/482-483.

[5] กรมการศาสนา, *ศาสนาในประเทศไทย,* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา), 2561, คำนำ.

2) วจีสุจริต 4 การประพฤติชอบด้วยวาจา

3) มโนสุจริต 3 การประพฤติชอบด้วยใจ

โดยในปัจจุบันสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 6 การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการในภาครัฐและธรรมาภิบาลในสังคมไทย เป้าหมายที่ 3 เพิ่มคะแนนดัชนีการรับรู้ภาพลักษณ์คอร์รัปชันให้สูงขึ้นกว่าร้อยละ 50[6] เพื่อป้องกันการทุจริตและต่อต้านการทุจริต นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (ระยะ 20 ปี พ.ศ.2560 - พ.ศ.2579) และการพัฒนาประเทศภายใต้นโยบายไทยแลนด์ 4.0 ซึ่งได้ปรากฏเป็นนโยบายไปตามหน่วยงานต่างๆ ของภาครัฐบาล ดังมีตัวอย่างโครงการสำคัญคือ การสร้างกลไก “ยับยั้ง” และ “สร้างความตระหนักรู้” เพื่อป้องกันการทุจริตไปสู่ทุกวงการ และการปลูกฝังหลักสุจริตต้านทุจริตให้แก่เยาวชนตามโครงการ “โรงเรียนสุจริต” เป็นต้น

ดังนั้นจากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อสามารถนำมาเรียนรู้ ฝึกฝน อบรมตน และประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี เพราะในสังคมปัจจุบันต้องมีการพัฒนาตนทั้งทางกาย วาจา และจิตใจ จนเกิดสติปัญญาให้มีอิสระเหนือการถูกครอบงำจากอำนาจความยั่วยวนในรูปแบบต่างๆ ที่จะก่อให้เกิดการล่วงละเมิด หรือเสียสภาวะพฤติกรรมปกติทางกาย วาจาและจิตใจของตนไปได้ โดยศึกษาแนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นหรือศาสนาอื่นๆ ตามที่ปรากฏ เพื่อศึกษาหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาทตามองค์ประกอบด้านของกายสุจริตเป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรมการรับรู้ทางอินทรีย์ ด้านของวจีสุจริตเป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรมทางวาจาที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางสังคม และด้านของมโนสุจริตเป็นการพัฒนาในเรื่องของพฤติกรรมคุณภาพจิต สมรรถภาพจิต และสุขภาพจิต จนสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาตนได้ เพื่อศึกษาและวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาทต่อการพัฒนาตน ชุมชนและสังคมอันเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องให้ความสนใจในการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพ เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความสำคัญและมีคุณค่าแก่สังคม การมีพฤติกรรมที่ดีงาม มีระเบียบในสังคม มีจิตใจมั่นคง และมีสติปัญญาช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในสังคมอย่างถูกวิธีนั่นเอง

---

[6] สำนักนายกรัฐมนตรี, *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2564)*, (กรุงเทพ มหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ), 2560, หน้า 130.

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท” โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ข้อ คือ

1) แนวคิดและทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ

2) หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

3) วิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) แบบวิจัยเอกสาร (Documentary research) และนำเสนอแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาด้วยหลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท โดยมีขั้นตอนการทำวิจัยดังนี้

1. การสำรวจเอกสารโดยศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเผยแผ่ทางด้านการรับรู้ ความเข้าใจ และการนำไปประยุกต์ใช้ โดยนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ให้เป็นระบบทางวิชาการตามประเด็นข้อคำถาม

2. การศึกษาเอกสารปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในหลักการพัฒนาด้วยหลักสุจริต 3 อุดมการณ์ วิธีการพัฒนา เป้าหมายการพัฒนา และอรรถกถาชาดกที่เกี่ยวข้อง

3. การศึกษาเอกสารทุติยภูมิ คือหนังสือ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ รูปแบบ เนื้อหา วิธีการ และเป้าหมายหลักสุจริตในศาสตร์อื่นๆ ในปัจจุบัน และเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

4. การนำเสนอผลการวิจัยศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท ที่ได้มาจากการวิเคราะห์และการสังเคราะห์ข้อมูลจากพระไตรปิฎก หนังสือ ตำรา และเอกสารต่างๆ แล้วนำมาเรียบเรียงเพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้เป็นประเด็น

4. ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง ศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักสุจริต 3 ในพุทธศาสนาเถรวาท นี้ เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลการวิจัยทุกขั้นตอนตรงตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยพบว่า

4.1 การประพฤติชอบทางกายสุจริต 3 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี

การทำความดีทางกายเป็นประจำ เป็นเหตุให้กายของบุคคลนั้นสงบ และถ้าบุคคลนั้นไม่เคยหยุดทำในชีวิตประจำวันย่อมเป็นเหตุให้บุคคลมีความสุข เช่น บุคคลที่ช่วยเหลือบุคคลอื่นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทน บุคคลที่มีจิตอาสาพัฒนาสาธารณะประโยชน์ บุคคลที่สร้างศาสนสถานเพื่อปฏิบัติธรรม ทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์สามเณร ปฏิบัติสมาธิหรือสอนกรรมฐานให้แก่บุคคลอื่นเป็นประจำ เป็นต้น การกระทำความดีทางกายเหล่านี้ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่ได้ทำให้ผู้ใดเดือดร้อน ดังข้อความในพระไตรปิฎกที่เกี่ยวกับเกณฑ์การตัดสินความดีมีความว่า “บุคคลทำกรรมใดแล้ว ย่อมไม่เดือดร้อนใจในภายหลัง อิ่มเอิบ ดีใจ เสวยผลกรรมอยู่ กรรมนั้นชื่อว่า เป็นกรรมดี”[7]จะเห็นได้ว่าการทำความดีนั้นที่จะเรียกว่าความดี หรือบุญนั้นเป็นการกระทำที่ตนเองมีความสุข เพราะหลังจากที่ทำไปแล้ว คนอื่นก็มีความสุขไปด้วย เช่นการให้สิ่งของแก่บุคคล ผู้ให้ย่อมเป็นที่รักของผู้รับ ไม่ว่าให้อาหาร ให้ที่พักอาศัย ให้เครื่องนุ่งห่ม ให้ยารักษาโรค หรือแม้แต่การให้ธรรมเป็นทาน ซึ่งหากทำเป็นประจำจะเรียกว่า กุศลอาจิณณกรรม หรือความดีที่ทำจนเป็นอุปนิสัยของบุคคลนั้น ดังในพระไตรปิฎกมีแสดงไว้เกี่ยวกับการให้ว่า “บุคคลให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้จักษุ และผู้ให้ที่พักอาศัยชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง ส่วนผู้ที่พร่ำสอนธรรม ชื่อว่าให้อมตะ”[8]

การประพฤติชอบทางกายที่ดี ที่เรียกว่ากายสุจริตนั้น ผู้วิจัยขอยกความประพฤติชอบทางกายสุจริตในหลักสุจริต 3 คือ กายสุจริต 3 อันได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ และการไม่ประพฤติผิดในกาม ทั้ง 3 ประการนี้จัดเป็นสัมมากัมมันตะ หรือเรียกว่า กายสุจริต ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 ประการ โดยสัมมากัมมันตะที่บัญญัติเป็นหลักสุจริต 3 ในมหาจัตตารีสกสูตร[13] และ ในมงคล 38 ประการนั้น กายสุจริตจัดอยู่ในมงคลสูตรด้วย การประกอบกายสุจริตทางกาย 3 ประการเป็นการพัฒนาชีวิต ดังนั้นหากนำทั้ง 3 ข้อนี้มาปฏิบัติให้เกิดเป็นการพัฒนาชีวิตแล้ว ย่อมต้องปฏิบัติธรรมทั้ง 3 ข้อนี้เป็นประจำสม่ำเสมอจนเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยของตนและพัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีได้ ดังเช่น การไม่ฆ่าสัตว์ย่อมต้องมีเจตนาไม่เบียดเบียนสัตว์และมีความเมตตาต่อสัตว์ หากประพฤติปฏิบัติทุกวันจนเป็นนิสัย ถือว่าเป็นกฎที่ตนต้องปฏิบัติประจำเหมือนกับการปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นต้น การไม่ลักทรัพย์สิ่งของผู้อื่น ข้อนี้เป็นสิ่งสำคัญที่ทางกฎหมายถือว่าการลักทรัพย์ผู้อื่นนั้นผิด และกฎหมายย่อมมีบทลงโทษ ส่วนการประพฤติผิดในกาม เป็นการมีสัมพันธ์กันคนที่มีคู่ครองแล้วไม่ว่าหญิงหรือชายย่อมมีความผิดทางกฎหมายเช่นกัน แต่เมื่อได้พิจารณาให้ดีแล้วกายสุจริตทั้ง 3 ข้อนี้ หากได้ละเมิดแล้วย่อมผิดศีลธรรม มีผลทำให้จิตเศร้าหมองจัดเป็นอกุศลกรรม

---

[7] ขุ.ธ. (ไทย) 25/68/48.

[8] สำ.ส. (ไทย) 15/42/58.

ที่เป็นไปในชาตินี้ และยังมีความผิดในทางกฎหมายที่ต้องได้รับโทษ หากผู้ปฏิบัติยึดถือเป็นหลักปฏิบัติประจำเพื่องดเว้นทั้ง 3 ประการนี้แล้ว จนเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยทำประจำแล้วย่อมส่งผลในด้านจิตใจ คือจิตมีความสุข เพราะไม่ได้เบียดเบียนผู้อื่นหรือสัตว์อื่นในทางกาย

หลักกายสุจริตตามที่ผู้วิจัยได้ศึกษามี 3 ประการคือ การงดเว้นจากการฆ่าทำร้ายสัตว์ การงดเว้นจากการลักขโมยสิ่งของของบุคคลอื่น และการไม่ประพฤติผิดในภรรยาหรือสามีของผู้อื่น ซึ่งทั้ง 3 ประการนี้เมื่อนำมาพิจารณาให้ดีแล้วจะพบว่าเป็นสิ่งเดียวกับสัมมากัมมันตะ เป็นข้อปฏิบัติในอริยมรรคมีองค์ 8 หมายถึงการกระทำชอบ นั่นคือการงดเว้นจากกายทุจริต 3 ประการนั้นเป็นกุศลทางกายกรรม 3 นั่นเอง ซึ่งทั้ง 3 ข้อนี้ผู้วิจัยจะศึกษาในแต่ละข้อว่ามีวิธีการนำกุศลกายกรรมในแต่ละข้อนั้นมาปฏิบัติได้อย่างไรจนเกิดเป็นนิสัยประจำ ที่จะทำให้เกิดเป็นความเคยชิน และขอยกตัวอย่างบุคคลที่ได้รับผลจากการประกอบสุจริตทางกายจนก่อเกิดเป็นกุศลอาจิณณกรรม ซึ่งเป็นการทำความดีเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการวิเคราะห์และนำเสนอแนวทางการปฏิบัติสุจริตทางกายเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีได้ในปัจจุบัน

แนวทางปฏิบัติหลักกายสุจริตในการงดเว้นการฆ่าสัตว์เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น สามารถกระทำได้โดยอาศัยการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยความเคยชิน ตามหลักการต่อไปนี้

1) มีเจตนางดเว้นจากการฆ่า โดยสร้างนิสัยของตนไม่เบียนเบียนสัตว์ ให้คิดว่าสัตว์ทุกชนิดเป็นเพื่อน เกิด แก่ เจ็บตายเหมือนกัน เพราะเราอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์เหมือนกันกับมนุษย์ และสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกเช่นเดียวกัน

2) ไม่พยายามทำให้เกิดการทำลาย งดความรุนแรง โดยไม่เบียดเบียน ข่มเหงรังแก โดยจะไม่ใช้ความรุนแรงทุกชนิด จนถึงการฆ่าสัตว์มีชีวิตทุกชนิด ย่อมทำให้จิตใจสงบ ไม่มีความรุนแรง

3) มีเมตตาทางกายกรรม คือมองว่าสิ่งมีชีวิตทั้งหมดต่างมีจิตรักตัวกลัวตายเหมือนกันกับเราต่างชอบสุขเกลียดทุกข์ทั้งนั้น เราควรมีความรักโดยมีเมตตาต่อสัตว์และเพื่อนมนุษย์ทั่วไป จะทำให้จิตใจเรามีความสุข ไม่โกรธแค้นชิงชังต่อสิ่งที่ทำให้เราไม่พอใจ

4) หมั่นทำอย่างเนืองนิตย์ โดยนำหลักกายสุจริต 3 มาใช้โดยทำให้เป็นประจำทุกวันจนเป็นนิสัย การงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ให้เป็นประจำย่อมจะเกิดขึ้นด้วยการใช้หลักเมตตากรุณานั้นจะทำให้เรามีจิตใจที่อ่อยโยน ไม่ใช้ความรุ่นแรงทุกชนิดแก่สัตว์หรือกับบุคคลรอบข้างเป็นประจำ จึงเป็นสิ่งที่ควรที่จะปฏิบัติให้ต่อเนื่องจนคุ้นเป็นนิสัย เป็นเครื่องระลึกให้งดเว้นจากการเบียดเบียน ข่มเหงรังแก จนถึงการฆ่าสัตว์

แนวทางปฏิบัติหลักกายสุจริตในการงดเว้นจากการลักทรัพย์เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น สามารถ

กระทำได้โดยอาศัยการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยความเคยชิน ตามหลักการต่อไปนี้

1) ปฏิบัติตนโดยใช้หลักวิรัติ คือการงดเว้นโดยการตั้งสัจจะ คือสมาทานวิรัติเพื่องดเว้นทุจริตทางกาย ท่าให้อิ่มใจ ระลึกนึกถึงอานิสงส์ของการงดเว้นจากลักทรัพย์เป็นประจำ จะทำให้มีจิตใจเบิกบานในกุศลของตน และเป็นที่ระลึกถึงคุณงามความดีของตน

2) ปฏิบัติตนโดยใช้หลักจาคะ คือการเสียสละ การบริจาคทานเพื่อขจัดความเห็นแก่ตัวออก จากจิตใจ โดยทำอย่างสม่ำเสมอให้เป็นนิสัยจนเคยชินตามฐานะที่ตนทำได้ เมื่อรู้จักเสียสละให้ผู้อื่น ความอยากได้ในทรัพย์สินของผู้อื่นก็จะไม่เกิดขึ้น โดยยึดหลักเจตนา 3 ประการในหลักกรรมบถ คือ เจตนาก่อนการกระทำ เจตนาขณะกระทำ และเจตนาหลังกระทำ

3) ปฏิบัติตนโดยการหาเลี้ยงชีพโดยชอบ คือการใช้หลักสัมมาอาชีวะมาประยุกต์และประกอบอาชีพที่ไม่เป็นมิจฉาอาชีพ ได้แก่ เว้นจากการค้าขาย 5 ชนิด คือ ไม่ค้ามนุษย์ ไม่ค้าสัตว์เพื่อฆ่าทำอาหาร ไม่ค้าอาวุธหรือยาพิษสำหรับคร่าชีวิต ไม่ค้าสุราและยาเสพติดให้โทษทุกชนิด

แนวทางปฏิบัติหลักกายสุจริตในการงดเว้นจากการประพฤติผิดในกามเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น สามารถกระทำได้โดยอาศัยการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยความเคยชิน ตามหลักการต่อไปนี้

1) ปฏิบัติตนเป็นผู้เคร่งครัดในสทารสันโดษในจิตใจ คำว่า สทารสันโดษ มิได้มุ่งถึงเฉพาะยินดีด้วยภรรยาของตนซึ่งเป็นธรรมปฏิบัติสำหรับฝ่ายชายเท่านั้น แต่ท่านหมายความถึงฝ่ายหญิงด้วย คือหมายเอาความยินดีด้วยภรรยาและสามีของตนนั่นเอง ที่ท่านสอนอย่างนี้เพราะต้องการให้เว้นจากหนทางแห่งความเสื่อม ในเมื่อไม่มีคุณธรรมข้อนี้แล้วนอกจากจะทำให้ละเมิดศีลข้อกาเมสุมิจฉาจารแล้ว ยังเป็นเหตุให้ถลำลงไปสู่อบายมุข คือ ความเป็นนักเลงหญิง หรือฝ่ายหญิงริคบชู้สู่ชายอื่นนอกจากสามีตน ในการประพฤติปฏิบัติ สทารสันโดษให้เป็นนิสัยเคยชิน เป็นประจำสม่ำเสมอแล้วจะไม่มีปัญหาครอบครัวแตกแยก นอกจากนี้ในมหาธรรมปาลชาดก ยังกล่าวว่าจะมีอานิสงค์ไม่เสียชีวิตในวัยหนุ่มสาวเข้าถึงวัยชราเท่านั้นจึงตาย ดังข้อความที่ปรากฏว่า “เราทั้งหลาย ไม่นอกใจภรรยา และภรรยาก็ไม่นอกใจพวกเรา เราประพฤติพรหมจรรย์ คือไม่ข้องแวะในหญิงอื่นนอกจากภรรยาของเรา เพราะฉะนั้นพวกเราจึงไม่ตายตั้งแต่ยังหนุ่มสาว”[9]

2) การปฏิบัติให้ความรักยั่งยืนโดยการสงเคราะห์ซึ่งกันและกันตามหลักหลักทิศ 6 ได้แก่ ทิศเบื้องหลัง การที่สามีและภรรยาดูแลซึ่งกันและกัน มีปรากฏในมงคลข้อที่ 13 เป็นการสงเคราะห์ภรรยา

[9] ขุ.ชา. (ไทย) 27/97/339.

และสามีในมงคลชีวิต 38 ประการ โดยสามีพึงประพฤติต่อภรรยาของตนด้วยหลัก 5 ประการดังนี้คือ นับถือยกย่องสมฐานะภรรยา ไม่ดูหมิ่น ไม่นอกใจ มอบความเป็นใหญ่ในงานบ้านให้ หาเครื่องประดับมาให้เป็นของขวัญตามโอกาส ส่วนภรรยาพึงปฏิบัติต่อสามีด้วยหลัก 5 ประการดังนี้คือ เมื่อสามียกความเป็นใหญ่ในบ้านให้จัดการ ย่อมต้องจัดการงานบ้านให้เรียบร้อย สงเคราะห์ญาติมิตรฝ่ายสามีและฝ่ายตนด้วยดี ไม่นอกใจ รักษาสมบัติที่สามีหามาได้ ขยันไม่เกียจคร้านในงานทั้งปวง[10]

3) ประพฤติตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย เป็นพ่อบ้านก็ประพฤติปฏิบัติตัวให้สมกับเป็นพ่อบ้านตามหลักการสงเคราะห์ภรรยา 5 ประการในมงคลสูตรข้อที่ 13 เป็นแม่บ้านก็ประพฤติตัวให้สมกับเป็นแม่บ้าน หลักการสงเคราะห์สามี 5 ประการเช่นกัน ต่างคนต่างวางตัวให้เหมาะสมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ทั้งในบ้านและนอกบ้านด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย จะทำให้เกิดความรักซึ่งกันและ กัน ทั้งนี้ควรใช้หลักวิรัติ 3 ประการควบคู่กันด้วย

4) ใช้หลักหิริโอตตัปปะในชีวิตคู่ เป็นการเกรงกลัวและละอายต่อบาปในการใช้ชีวิตคู่ ซึ่งจะนำมาเป็นคุณธรรมของผู้ครองเรือน ไม่ให้คิดนอกใจในสามีหรือภรรยา เมื่อจิตจะคิดก็ก่อให้เกิดความละอายและเกรงกลัวต่อบาป และนึกถึงสิ่งไม่ดีหรือทุกข์ที่จะตามมา

4.2 การประพฤติชอบทางวจีสุจริต 4 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี

การประพฤติชอบทางวาจาที่ดี ที่เรียกว่าวจีสุจริตนั้น ผู้วิจัยขอยกความประพฤติชอบทางวจีสุจริตในหลักสุจริต 3 คือ วจีสุจริต 4 อันได้แก่ การไม่พูดโกหก การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดคำหยาบ และการไม่พูดเพ้อเจ้อ ทั้ง 4 ประการนี้จัดเป็นสัมมาวาจา หรือเรียกว่า วจีสุจริต ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 ประการ โดยสัมมาวาจาที่บัญญัติเป็นกุศลกรรมบถ 10 ในมหาจัตตารีสกสูตร[13] และ ในมงคล 38 ประการนั้น วจีสุจริตจัดอยู่ในมงคลข้อที่ 10 คือวาจาสุภาษิตด้วยการประกอบวจีสุจริตทางวาจา 4 ประการ เป็นการพัฒนาชีวิต ดังนั้นหากนำทั้ง 4 ข้อนี้มาปฏิบัติให้เกิดเป็นการพัฒนาชีวิตแล้ว ย่อมต้องปฏิบัติธรรมทั้ง 4 ข้อเป็นประจำสม่ำเสมอจนเป็นความเคยชิน เป็นนิสัยของตนและพัฒนาชีวิตไปในทางที่ดีได้

1) ละมุสาวาท โดยเว้นจากการพูดเท็จ เมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ เมื่อรู้ก็บอกว่ารู้ไม่เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้ไม่ว่าเพราะเหตุแห่งตนเอง เหตุเพราะผู้อื่นหรือเหตุเพราะเห็นแก่อามิสสินจ้างใดๆ จะเป็นการพัฒนาชีวิตให้เป็นผู้ที่งดเว้นจากการโกหก เป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือในสังคม เพราะทำให้ผู้อื่นรู้เป็นผู้ที่มีวาจาสัตย์ คือเป็นคนที่พูดจริงทำจริง

[10] มงฺ.ที.อ. (ไทย) 1/386/377-378.

2) ละปิสุณวาจา โดยเว้นจากการพูดส่อเสียด ไม่พูดเพื่อทำลายคน พูดให้คนที่แตกร้าวกันมีความสมัครสมานกัน ยินดีในความสามัคคีชอบกล่าวถ้อยคำที่ทำให้คนสามัคคีกัน เป็นการพัฒนาชีวิตให้เป็นผู้ที่มีวาจาเป็นไปในทางสามัคคีปรองดอง สมานรอยร้าวของกลุ่มคนไม่ให้แตกแยกกัน เพื่อประโยชน์ของกลุ่มคนในระดับต่างๆ ที่อยู่ร่วมกัน

3) ละผรุสวาจา โดยเว้นจากวาจาหยาบคาย กล่าวถ้อยคำที่ไม่มีโทษ น่ารักน่าฟัง สุภาพเป็นที่พอใจและชื่นชมของพหูชน จะเป็นการพัฒนาชีวิตให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนที่มีความน่ารักน่าใคร่แก่ผู้อื่น เพราะพูดด้วยคำสุภาพอ่อนหวาน ก่อให้เกิดเมตตาจิตต่อบุคคลอื่น ทั้งทำให้บุคคลที่พูดมีความอ่อนโยน พูดด้วยความเมตตาไม่มีความผูกโกรธในจิตใจ

4) ละสัมผัปปลาปะ โดยเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดถูกกาล เป็นคำจริง เป็นธรรม เป็นวินัย และเป็นประโยชน์ จะเป็นการพัฒนาชีวิตให้ผู้ปฏิบัติได้พัฒนาตน เพราะพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ ทำให้ไม่เสียเวลาเปล่า เพราะมีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง และพัฒนาชีวิตตนเองในการพูดในธรรมต่อประโยชน์ตนเองและผู้อื่น เช่น การแสดงธรรม เป็นต้น

แนวทางปฏิบัติหลักวาจาสุจริตในการงดเว้นการพูดเท็จเพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น สามารถกระทำได้โดยอาศัยการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยความเคยชิน ตามหลักการวจีสุจริต หรือ กุศลกรรมบถทางวาจานั้นจัดเป็นสัมมาวาจา เป็นการพัฒนาชีวิตของตนให้อยู่ในขอบเขตของการไม่พูดเท็จ ไม่โกหก ไม่หลอกลวง พูดอย่างไม่มีมารยาสาไถย แสร้งแกล้งพูด ไม่พูดคำหยาบคาย ไม่พูดคำส่อเสียดให้เกิดความร้าวฉานสามัคคี ไม่พูดจาเพ้อเจ้อหาสาระมิได้ เข้าทำนองว่า “พูดได้ แต่ทำไม่ได้” เป็นต้น การดำรงชีวิตไม่ถูกต้องย่อมเป็นโทษกับตัวเอง ในแต่ละวันหนึ่งไม่พ้นที่ต้องใช้คำพูดในการสื่อสารกัน เป็นการสื่อความหมายซึ่งกันและกันในสังคม การพูดต้องอาศัยการฝึกฝนให้เกิดความชำนาญจึงจะใช้ประโยชน์ได้ดียิ่ง ชำนาญมากเท่าใดก็ยิ่งพูดดีขึ้นเท่านั้น ถึงแม้ว่าจะเรียนรู้ทฤษฎีและมีศิลปะในการพูดมาแล้ว แต่ถ้าขาดการฝึกฝนก็จะพูดดีไม่ได้เลย แค่เราพยายามที่จะลด ละ เลิกการพูดจาที่ไม่ดี พูดแต่สัมมาวาจาก่อนออกจากบ้านก็เป็นกุศลอย่างมหาศาล[11]

4.3 การประพฤติชอบทางมโนสุจริต 3 เพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี

ในการประพฤติมโนสุจริตเพื่อก่อให้เกิดเป็นสิ่งที่ทำเป็นปกตินิสัยให้ระลึกถึงนั้น ในกรรมบถทางใจนี้ประกอบด้วย การไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น (อนภิชฌา), ความคิดไม่พยาบาทผู้อื่นด้วยความโกรธ (อพยาปาท)

[11] พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, *สัมมาวาจา“พูดดี ดูดี สังคมดี”*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี่, 2554), หน้า 35-37.

และความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริง (สัมมาทิฏฐิ) เมื่อพิจารณาให้ดีแล้วมโนสุจริตนี้ คือ องค์ธรรมทั้ง 3 อันเป็นกุศลมูล หมายถึงรากเหง้าแห่งกุศล ได้แก่ อโลภะ คือความไม่โลก อโทสะ คือความไม่คิดประทุษร้าย อโมหะ คือความไม่หลง ซึ่งความไม่โลภ ไม่โกรธ ไม่หลงนี้ หมายถึงความมีสติ มีปัญญาในขณะกระทำกรรม ซึ่งการทำดีทางกาย ทางวาจาและทางใจนั้น ทางใจ หรือมโนสุจริตนั้นถือว่าสำคัญที่สุด เพราะเกี่ยวกับเจตนาโดยตรง ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ตปัสสี บรรดากรรมทั้ง 3 ประการ ที่จำแนกแยกเป็นอย่างนี้ เราบัญญัติมโนกรรมว่ามีโทษมากกว่า ในการท่าความชั่ว ในการประพฤติกรรมชั่ว มิใช่กายกรรมหรือวจีกรรม”[12]ฉะนั้น ในทางตรงกันข้ามกับกรรมชั่วคือ กรรมดี คือมโนสุจริตนั้น เป็นกุศลทางใจที่สำคัญที่สุดในฝ่ายดี และมีผลดีมากกว่าทางกายและทางวาจา เพราะมโนสุจริตหรือกุศลทางใจนั้นมีเจตนาที่อยู่เบื้องหลังการกระทำทางกายและทางวาจา จึงควรประพฤติมโนสุจริตทั้ง 3 ข้อนั้นอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำจนเกิดเป็นนิสัย ทำให้คุ้นเคยหรือ ระลึกถึงอยู่ในใจตลอดเวลา ซึ่งในการปฏิบัตินั้นต้องใช้องค์ธรรมที่เป็นไปในทางเดียวกับกรรมบถทางใจแต่ละข้อ ซึ่งมโนสุจริตนี้มีหลักการประพฤติอยู่ในหลักมรรคมีองค์ 8 ในหมวดสมาธิ และปัญญา อันได้แก่ อนภิชฌา เป็นองค์ธรรมหนึ่งในสัมมาสติ ส่วน อพยาปาท นั้นเป็นองค์ธรรมหนึ่งในสัมมาสังกัปปะ และความเห็นถูก คือสัมมาทิฐิทั้งหมด โดยในแต่ละข้อผู้วิจัยจะยกตัวอย่างในพระไตรปิฎกและพระสูตรต่างๆ ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และมาวิเคราะห์ตามหลักมโนสุจริต 3 โดยอาศัยการ ปฏิบัติเป็นประจำต่อเนื่องจนเคยชินที่เรียกว่า อาจิณณกรรม และใช้ธรรมะที่สนับสนุนเพื่อก่อให้เกิด แนวทางปฏิบัติมโนสุจริตเพื่อเป็นการพัฒนาชีวิตที่ดี

แนวทางปฏิบัติหลักมโนสุจริตในการไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น ไม่พยาบาทผู้อื่นด้วยความโกรธ และมีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น สามารถกระทำได้โดยอาศัยการปฏิบัติที่ต่อเนื่องจนเป็นนิสัยความเคยชิน ตามหลักการมโนสุจริต หรือกุศลกรรมบถทางใจนั้น จัดเป็นสัมมาทิฏฐิ การปฏิบัติตนตามความเห็นถูกตามความเป็นจริงเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น เป็นจริงเป็นแนวทางอันเกษมในการดำเนินชีวิต เป็นมรรคข้อแรกในมรรค 8 ประการ ที่ทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องไม่หลงทาง สามารถจำแนกได้ดังนี้

1) ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักมโนสุจริตด้วยสัมมาทิฐิเป็นประจำ คือหมั่นทำบุญสร้างกุศลอยู่เสมอ บูชาผู้ที่ควรบูชา เช่น พระภิกษุผู้มีศีล ให้การต้องรับผู้ควรต้อนรับ ผู้มีศีลธรรมปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ มีความเห็นว่าทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว และหมั่นทำความดีอยู่เสมอ เห็นว่าชาตินี้มีจริงชาติหน้ามีจริง ต้องเวียนว่ายตายเกิดตามภพภูมิ ต่างๆ มีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดาและมารดา เชื่อว่าสัตว์ที่ผุดเกิดเองได้มีจริง ไม่ต้องสืบพันธุ์ เช่น สัตว์นรก เปรต เทวดา พรหม เห็นว่าบุคคลล่วงจากความทุกข์ได้ด้วยตนเอง สามารถบรรลุ

[12] ม.ม. (ไทย) 13/57/55.

ธรรมได้ด้วยตัวเอง และสั่งสอนผู้อื่นให้รู้ตามมีอยู่จริง

2) หลักมโนสุจริตมีสัมมาทิฏฐิเป็นส่วนสำคัญ ที่ทำให้ตนสามารถพัฒนาชีวิตไปสู่จุดหมายสูงสุดได้ เพราะเมื่อมีความเห็นถูกต้องแล้วย่อมสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องตามหลักสัมมาทิฏฐิ ส่งผลให้เป็นสุขในปัจจุบันและสู่ภพภูมิสุขคติเมื่อสิ้นชีวิตไปแล้ว เมื่ออยู่ในภพภูมิสุคติย่อมเป็นเหตุปัจจัยให้พัฒนาชีวิตมุ่งสู่เป้าหมายสูงสุด คือการดับทุกข์เข้าสู่ความหลุดพ้นได้ต่อไปในอนาคต

ดังนั้นกระบวนการพัฒนาในแต่ละด้านด้วยหลักสุจริต 3 ซึ่งมีองค์ประกอบ 3 ประการ คือ กายสุจริต 3 การประพฤติชอบด้วยกาย วจีสุจริต 4 การประพฤติชอบด้วยวาจา และมโนสุจริต 3 การประพฤติชอบด้วยใจ เป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ขัดเกลาภายในของบุคคลในการดำเนินชีวิตที่ดี ให้มีความสัมพันธ์กับกระบวนการภายนอกของบุคคล ย่อมจะทำให้ถึงประโยชน์ 3 ประการ คือ ประโยชน์ในปัจจุบันที่มองเห็นได้เฉพาะหน้าประโยชน์ในชาติหน้าเป็นขั้นที่เลยจากตามองเห็น และประโยชน์อย่างยิ่งเป็นขั้นที่หลุดพ้นเป็นอิสระ

หลักการประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์ด้วยหลักสุจริต 3 และการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักสุจริต 3 นั้น เป็นหลักธรรมที่สร้างจิตสำนึกของบุคคลเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ในหลักสุจริต 3 นั่นคือการปฏิบัติจากโลกภายใน ได้แก่ กุศลมูล 3 มรรค 8และอัปปมาทธรรม และการแก้ไขด้วยโลกภายนอกจากหลักธรรมคือ สุจริต 3 ศีล 5 และสันโดษ โดยมีหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะทัศนคติที่ถือว่าเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งจะต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ พัฒนาจิตให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จนกระทั่งพัฒนาจิตให้มีความมั่นคง สะอาด สว่างจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่ควรแก่การทำงาน จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้[13]

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการพัฒนาในแต่ละด้านด้วยหลักสุจริต 3 จะเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ขัดเกลาภายในของบุคคลในการดำเนินชีวิต ให้มีความสัมพันธ์กับกระบวนการภายนอกของบุคคลที่แสดงให้ถึงการพัฒนามาดีแล้วใน 3 ด้าน ตามหลักสุจริต 3 ซึ่งเป็นกระบวนการในการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งในส่วนของตนและของคนอื่น ย่อมจะทำให้ถึงประโยชน์แนวตั้ง 3 ประการ คือ

(1) ประโยชน์ในปัจจุบัน ขั้นที่มองเห็นได้เฉพาะหน้า

(2) ประโยชน์ในชาติหน้า เป็นขั้นที่เลยจากตามองเห็น

---

[13] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**, พิมพ์ครั้งที่ 30, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม , 2539), หน้า 92.

(3) ประโยชน์อย่างยิ่ง คือขั้นที่หลุดพ้น เป็นอิสระ

หรือ ประโยชน์แนวราบ 3 ประการ คือ

(1) ประโยชน์ตน คือการบรรลุถึงจุดหมายแห่งชีวิตของตนที่พึงได้ในตน

(2) ประโยชน์ผู้อื่น คือการได้ช่วยเหลือสนับสนุนให้บุคคลอื่นได้บรรลุจุดหมาย

(3) ประโยชน์ทั้งสองฝ่าย คือการสร้างสรรค์ปัจจัยที่เอื้ออำนวยให้ทั้งสังคม[14]

สรุปได้ว่า ผู้ที่ได้ผ่านหลักการ อุดมการณ์ และวิธีการของกระบวนการพัฒนามาตามลำดับ การดำเนินชีวิตย่อมเข้าใจในหลักที่เป็นสิ่งภายนอก มีการควบคุมกาย คือพฤติกรรมที่ดี มีศีลคือการปฏิสัมพันธ์ที่ดี และหลักภายใน มีจิตที่อ่อนโยน เข้มแข็ง มั่นคง ไม่หวั่นไหวไปตามอารมณ์ที่มากระทบ และมีปัญญา คือ เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงตามธรรมชาติที่เป็นจริง

5. บทสรุป

การพัฒนามนุษย์ของบุคคลแต่ละคนจะต้องพัฒนาโดยเริ่มต้นจากปัญญาเพื่อศึกษา เข้าใจ และเปิดใจยอมรับกับการพัฒนาตนเอง ให้เกิดความพร้อมเพื่อการเรียนรู้ ตลอดถึงการเปลี่ยนแปลงที่ต้องเกิดขึ้นทางด้านจิตใจ ที่จะส่งผลต่อร่างกาย ไปจนถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมได้แล้วจึงทำให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นการพัฒนามนุษย์ที่ดีตามแนวพุทธ จึงหมายถึงคุณภาพมนุษย์ที่เกิดจากการพัฒนาตนตามหลักสุจริต 3 คือ กายสุจริต วจีสุจริต และมโนสุจริต ที่ทำให้เกิด 1) คุณภาพกายและวาจา ต่อสิ่งแวดล้อมจากศีล ทำให้มีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง ปราศจากโรคภัย ไม่เบียดเบียน และไม่ก่อปัญหา รู้จักควบคุมตนไม่ให้ฟุ่มเฟือยเกินฐานะความจำเป็น ใช้อินทรีย์ เช่น ตา หู จมูก ลิ้น กาย เชื่อมต่อกับโลกภายนอก อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ได้อย่างมีสติ 2) คุณภาพทางจิตใจและสังคม ทำให้มีความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคม มี พฤติกรรมที่ดีงามกับเพื่อนมนุษย์ ไม่เบียดเบียน หรือสร้างความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นแก่สังคม มีวินัย อยู่ร่วมกับผู้อื่น หลักสุจริต 3 ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และรู้แจ้งเห็นจริง สามารถพิจารณาวินิจฉัย แก้ปัญหา และดำเนินการต่างๆ ได้ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ ซึ่งการรับรู้ เข้าใจเหตุปัจจัย เห็นสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง ปราศจากอคติ ทำให้มีจิตใจที่เข้มแข็ง มั่นคง เบาสบาย รู้จักพอดี พอใจในสภาพที่เป็นอยู่ มีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น มีความรัก ความอบอุ่น ความผูกพันกันในครอบครัวและเพื่อนมนุษย์ มีความอดทน เสียสละ สร้างสรรค์สังคม ส่งเสริมสันติสุข และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

[14] พระครูนันทพลาภิรม (นวพล เพชรชู), วิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยหลักภาวนา 4, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2566.

ผู้วิจัยจึงสรุปว่า การพัฒนามนุษย์นี้เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบตามหลักสุจริต 3 ทั้งภายนอกและภายใน ได้แก่ ด้านความรู้สึกทางร่างกายและอารมณ์ คือ ความมีสุขภาพกายและความเป็นอยู่ที่ดี ในด้านการดำรงชีวิตและความรู้ความสามารถที่ดีในสังคม ทั้งด้านจิตใจ และด้านสติปัญญา ดังนั้นการพัฒนามนุษย์จึงเป็นการพัฒนาให้ชีวิตมีความสุขกาย สุขใจ และสามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และบริบทของสังคมได้ตามสภาวะและกาลเวลา จึงกล่าวได้ว่า การพัฒนามนุษย์ต้องประกอบด้วย กายสุจริต 3 อันได้แก่ การไม่ฆ่าสัตว์ การไม่ลักทรัพย์ และการไม่ประพฤติผิดในกาม ทั้ง 3 ประการนี้จัดเป็นสัมมากัมมันตะ หรือเรียกว่า กายสุจริต ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 ประการ วจีสุจริต 4 อันได้แก่ การไม่พูดโกหก การไม่พูดส่อเสียด การไม่พูดคำหยาบ และการไม่พูดเพ้อเจ้อ ทั้ง 4 ประการนี้จัดเป็นสัมมาวาจา หรือเรียกว่า วจีสุจริต ซึ่งเป็นหนึ่งในมรรคมีองค์ 8 ประการ และมโนสุจริต 3 อันได้แก่ การไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น การไม่พยาบาทผู้อื่นด้วยความโกรธ และการมีความเห็นถูกต้องตามความเป็นจริงเพื่อการพัฒนาชีวิตที่ดี จัดเป็นสัมมาทิฏฐิ หรือเรียกว่า มโนสุจริต การปฏิบัติตนตามความเห็นถูกตามความเป็นจริงเพื่อพัฒนาชีวิตที่ดีนั้น เป็นจริงเป็นแนวทางอันเกษมในการดำเนินชีวิต เป็นมรรคข้อแรกในมรรค 8 ประการ ที่ทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปในทางที่ถูกต้องไม่หลง หลักการประยุกต์ใช้ในการพัฒนามนุษย์ด้วยหลักสุจริต 3 และการดำเนินชีวิตประจำวันตามหลักสุจริต 3 นั้น เป็นหลักธรรมที่สร้างจิตสำนึกของบุคคลเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง ด้วยหลักสุจริต 3 นั่นคือการปฏิบัติจากโลกภายในได้แก่ มรรค 8 และการแก้ไขด้วยโลกภายนอกจากหลักธรรมคือ ศีล 5 โดยมีหลักไตรสิกขาคือ ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นหลักสำคัญ โดยเฉพาะทัศนคติที่ถือว่าเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจ ซึ่งจะต้องเน้นเป็นพิเศษ คือ พัฒนาจิตให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จนกระทั่งสามารถพัฒนาจิตให้มีความมั่นคง สะอาด สว่างจากกิเลสเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่ควรแก่การทำงาน จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่ากระบวนการพัฒนาในแต่ละด้านด้วยหลักสุจริต 3 จะเป็นกระบวนการฝึกอบรมที่ขัดเกลาภายในของบุคคลในการดำเนินชีวิต ให้มีความสัมพันธ์กับกระบวนการภายนอกของบุคคลที่แสดงให้ถึงการพัฒนามาดีแล้วใน 3 ด้าน ตามหลักสุจริต 3 ซึ่งเป็นกระบวนการในการใช้ชีวิตประจำวัน ทั้งในส่วนของตนและของคนอื่น ย่อมจะทำให้ถึงประโยชน์แนวตั้ง 3 ประการ คือ (1) ประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นขั้นที่มองเห็นได้เฉพาะหน้า (2) ประโยชน์ในชาติหน้า เป็นขั้นที่เลยจากตามองเห็น และ (3) ประโยชน์อย่างยิ่ง เป็นขั้นที่หลุดพ้นจากกิเลสสู่ความเป็นอิสระนั่นเอง

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา, **ศาสนาในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา), 2561.

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2560-2564), **ยุทธศาสตร์ชาติว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการทุจริต**, สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2561.

พระครูนันทพลาภิรม (นวพล เพชรชู), “**วิเคราะห์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยหลักภาวนา 4**”, วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต พุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา (บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย), 2566.

พระภาวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตฺตชีโว), **คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ จำกัด, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **ปฏิบัติธรรมให้ถูกทาง**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, **สัมมาวาจา“พูดดี ดูดี สังคมดี”**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ 21 เซ็นจูรี่, 2554

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

สำนักนายกรัฐมนตรี, **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-พ.ศ. 2564)**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ), 2560.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา**, สุจริต**, บทวิทยุรายการ “รู้ รัก ภาษาไทย” ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย (25 มีนาคม 2557) เวลา 7.00-7.30 น.<www.orst.go.th>

อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี, **จะใช้ศาสนธรรมนำสู่สันติสุขได้อย่างไร,** เอกสารในการสัมมนาคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐานของ 5 ศาสนา ที่ส่งเสริมให้คนเป็นคนดี, ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล สำนักนายกรัฐมนตรี, วันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553.